

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ЗА V КЛАС ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА
КОМПОНЕНТ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в V клас на прогимназиалния етап е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, които са предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на техните комуникативни компетентности.

Учебната програма включва два модула: 1. Български език като втори; 2. Български език като роден. В първия модул учениците овладяват прагматичния аспект на езиковите категории, като основната цел е създаване на трайни навици и умения в четирите речеви дейности: слушане, говорене, четене и писане за ниво А₂₊ по Общоевропейската езикова рамка. Лингвистичният терминологичен апарат се овладява във втория модул.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности тази учебна програма представя теми и дейности, насочени към запознаване с елементите на речевата ситуация и усвояване на умения за ориентиране в нея; към осмисляне на разликата между официално и неофициално общуване; към овладяване на знания за най-общите особености на текста; към прилагане на формули на речевия етикет.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към изучаване на основни езикови единици, което е предпоставка за овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и за формиране на умения за тяхното прилагане.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в V клас се предвижда усъвършенстване на уменията за уместно използване на формулите на речевия етикет, за представяне и самопредставяне. Развиват се уменията за разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с определена комуникативна цел, за създаване на текст: текст за представяне и текст за самопредставяне, план на текст, отговор на въпрос по житейски проблем.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.</p> <p>Разпознава особеностите на официалното и на неофициалното общуване.</p> <p>Владее речевия етикет при публично общуване.</p> <p>Задава въпроси и дава отговори по поставена от него или по избрана от друг тема.</p>
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Разсъждава, формулира твърдения по житейски въпрос и ги аргументира.</p> <p>Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.</p> <p>Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.</p> <p>Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.</p> <p>Разпознава разговорния, художествения и официално-деловия текст.</p> <p>Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.</p> <p>Служи си с разнообразни синтактични конструкции и синонимни варианти според целта на общуване.</p>

КОМУНИКАТИВНИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ

Слушане

Разбира, когато се говори на познати теми.

Следи основния смисъл в аудио текстове със или без визуален стимул, ако темата е позната.

Умее да изслушва събеседника и да сравнява различни гледни точки.

Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.

Четене

Разбира писмен материал с различна дължина (50 – 80 думи), ако думите са познати.

Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене с определена комуникативна задача.

Говорене

Води сравнително дълъг разговор на позната тема.

Излага кратко своята гледна точка, идеи и планове.

Спазва правилата на книжовния изговор.

Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел.

Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост.

Създава в устна форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне;
- отговор на житейски въпрос.

Писане

Описва места, предмети или събития с пълни и свързани изречения.

Пише описания на личните си преживявания.

Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава.

Спазва изучените книжовни езикови правила.

Има правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.

Редактира текст.

Създава в писмена форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне;
- план на текст;
- отговор на житейски въпрос, включително на електронни носители.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
<i>Български език като втори (ниво А₂₊)</i>		
<i>Относителни и показателни местоимения</i>	<p>Различава въпросителните и относителните местоимения (<i>кой – който, какъв - какъвто</i>).</p> <p>Познава и използва относителни местоимения (<i>който, какъвто</i>).</p> <p>Познава и използва показателни местоимения (<i>този, онзи, такъв</i>).</p> <p>Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на относителните и показателните местоимения в българския език и в езика на съответната страна.</p>	
<i>Относителни и показателни наречия</i>	<p>Различава въпросителните и относителните наречия (<i>къде – където, кога – когато, как - както</i>).</p> <p>Познава и използва относителни наречия (<i>където, когато, както, колкото</i>).</p> <p>Познава и използва показателни наречия (<i>така, тогава, толкова</i>).</p> <p>Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на относителните и показателните наречия в българския език и в езика на съответната страна.</p>	

<p><i>Изразяване на предходност и следходност на глаголното действие</i></p>	<p>Разпознава различни съюзи за предходност и следходност (<i>когато, като, след като, щом, преди да</i>). Употребява необходимата форма за вид на глагола в зависимост от съюза. Съставя изречения с изучаваните съюзи. Осмисля приликите/разликите между формите и употребата на съюзите за време в българския език и в езика на съответната страна.</p>	
<p><i>Употреба на местоимения като съюзни думи</i></p>	<p>Съгласува местоимението със съответната дума от изречението (<i>детето, което... жената, която...</i>) Създава изречения със съюзна дума – местоимение. Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложните изречения със съюзна дума-местоимение в българския език и в езика на съответната страна.</p>	
<p><i>Употреба на че, да, какво като съюзни думи</i></p>	<p>Създава изречения със съюзи <i>че, да, какво</i> (<i>Разбирам, че той прави грешка. Той каза да идват винаги навреме. Тя обяснява какво да носят на екскурзията</i>). Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложни изречения с аналогични съюзи в българския език и в езика на съответната страна.</p>	
<p><i>Употреба на наречия като съюзни думи</i></p>	<p>Създава изречения със съюзни думи–наречия (<i>мястото, където..., времето, когато...</i>) Осмисля приликите/разликите между структурата и употребата на сложни изречения с аналогични съюзи в българския език и в езика на съответната страна.</p>	
<p>БЪЛГАРСКИ ЕЗИК</p>		
<p>1. Официално и неофициално общуване</p>	<p>Проявява адекватно речево поведение в публично общуване. Използва уместно формулите на речевия етикет включително и при електронно общуване. Постава логическо ударение на подходящо място.</p>	<p>официално и неофициално общуване речев етикет логическо ударение</p>

<p>2. Речниково и граматично значение на думата</p>	<p>Осмисля думата като единство от речниково и граматично значение. Правилно и целесъобразно използва многозначните думи според конкретния контекст. Уместно употребява думи в прякото и в преносното им значение. Умее да работи с тълковен речник, речник на чуждите думи.</p>	<p>граматично значение многозначност на думата контекст</p>
<p>3. Видове думи според речниковото им значение и звуковия им състав</p>	<p>Разпознава омоними. Уместно използва в речта си синоними и антоними. Коментира употребата на синоними, антоними и омоними в текст.</p>	<p>омоними</p>
<p>4. Правопис и правоговор на думата в зависимост от нейния морфемен строеж</p>	<p>Определя, правилно изговаря и пише морфемите в думата. Прави морфемен анализ. Умее да работи с правописен речник.</p>	<p>морфема словообразователни морфemi и формообразователни морфemi морфемен анализ</p>
<p>5. Звукови промени. Подвижно Ъ. Непостоянно Ъ</p>	<p>Правилно пише и изговаря думи с неударени гласни звукове, със струпване на съгласни звукове. Правилно изговаря и пише думи с непостоянно Ъ, с подвижно Ъ.</p>	<p>подвижно Ъ непостоянно Ъ</p>
<p>6. Изменяеми части на речта. Местоимение</p>	<p>Разпознава изменяемите части на речта. Прави морфологичен анализ на съществително име, на прилагателно име, на числително име, на глагол. Правилно пише и изговаря частите на речта. Разпознава местоименията като заместващи и свързващи думи в изречението и в текста.</p>	<p>изменяеми части на речта морфологичен анализ</p>
<p>7. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение</p>	<p>Разпознава личното и възвратно личното местоимение и определя граматичните им признаци. Правилно използва формите на личното и на възвратно личното местоимение.</p>	<p>възвратно лично местоимение</p>

<p>8. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение</p>	<p>Разпознава притежателното местоимение и възвратно притежателното местоимение и определя граматичните им признаци. Използва местоименията като заместващи и свързващи думи; правилно ги изговаря и пише. Правилно употребява в речта си притежателните и възвратно притежателните местоимения</p>	<p>притежателно местоимение възвратно притежателно местоимение</p>
<p>9. Време на глагола. Минало свършено време. Минало несвършено време.</p>	<p>Разпознава основната форма и спрежението на глагола (разширява и задълбочава знанията си). Разпознава и правилно образува формите на минало свършено и на минало несвършено време на глаголи като ходя, нося, говоря, слушам, гледам. Целесъобразно използва минало свършено време при създаване на свой текст.</p>	<p>основна форма на глагола спрежение на глагола минало свършено време минало несвършено време</p>
<p>10. Нелични глаголни форми (причастия)</p>	<p>Разпознава неличните глаголни форми в текст. Разпознава и образува форми на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Спазва особеностите в правописа и в правоговора на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие.</p>	<p>нелични глаголни форми (причастия) минало свършено деятелно причастие минало несвършено деятелно причастие</p>
<p>11. Неизменяеми части на речта. Наречие. Предлог</p>	<p>Разпознава наречието и предлога в изречението. Правилно и уместно употребява наречието и предлога в речевата практика. Прилага правописните и правоговорните правила при употреба на наречие и предлог.</p>	<p>неизменяеми части на речта наречие предлог</p>
<p>12. Главни части в простото изречение</p>	<p>Открива подлога и сказуемото в изречението. Умее да изразява подлога с различни части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение. Прилага правилото за членуване на подлога в изречението в писмен текст, който създава.</p>	

13. Второстепенни части в простото изречение	Разпознава и осмисля функциите на допълнението, обстоятелственото пояснение и определението като второстепенни части в простото изречение, владее употребата им. Прилага правилото за членуване на второстепенните части в изречението в писмен текст, който създава. Прави синтактичен анализ на просто изречение.	допълнение обстоятелствено пояснение определение синтактичен анализ
--	---	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК* се предвижда работа върху следните теми:

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
Диалог. Представяне и самопредставяне	Участва в диалог в официална и в неофициална обстановка, като съобразява своите въпроси и отговори с тези на останалите участници в диалога. Умее да изслушва събеседника си и да оспорва мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел. Представя себе си и друг човек (включително и по електронен път) според правилата на речевия етикет.	
Отговор на житейски въпрос	Създава в устна и в писмена форма текст, в който изразява лична позиция по житейски проблем и подбира подходящи аргументи. Умее да композира текст разсъждение в определен обем. Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване. Редактира и оформя писмения текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне). При създаване на устен текст спазва правилата на правоговора и поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.	отговор на въпрос
План на текст	Осмисля плана като средство за ориентиране в съдържанието и в структурата на текста. Умее да прави план на текст. Редактира и оформя план на текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в V клас е от 102 до 120 часа. Разпределението на часовете между компонентите *Български език* и *Литература*, както и между модулите в компонента *Български език* е по преценка на преподавателите.

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА V КЛАС
ЗА ОБУЧЕНИЕТО, ОРГАНИЗИРАНО В ЧУЖБИНА
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА***

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в V клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с фолклора и с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с различаването на основните норми и ценности, характерни за традиционната общност, както и разбирането на основни принципи и конфликти на фолклорния модел за света, проявени в словесни произведения. Тези културни специфики се очаква да бъдат съотнасяни с непосредствения жизнен опит на ученика.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са насочени към разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания. Литературните компетентности може да се изградят на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности в V клас са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Различава основни ценности и норми на традиционната общност.</p> <p>Определя в изучавани текстове проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p> <p>Разпознава по откъс от изучавано произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение.</p> <p>Свързва имена на герои от изучавано произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението.</p> <p>Свързва изучавано произведение с името на автора, с жанра, с имена на герои от произведението, със сюжета и мотивите му.</p>

<p>ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ</p>	<p>Различава характерни особености на пространството и времето в изучавани фолклорни текстове.</p> <p>Различава основни за фолклора герои и конфликти.</p> <p>Тълкува образи на света в изучавани фолклорни текстове.</p> <p>Познава значението на следните жанрове на словесността: <i>вълшебна (фолклорна) приказка</i>, разпознава техни жанрови характеристики и тълкува текстове на <i>вълшебна (фолклорна) приказка, народна песен</i> съобразно конкретните проявленията на жанра.</p> <p>Познава значението на понятието <i>сюжет</i>.</p> <p>Обяснява отношения между герои в изучаван текст.</p> <p>Различава в приказните опозиционни двойки герои различни аспекти на фолклорния образ на човека.</p> <p>Различава в изучаван художествен текст приписване на специфично човешки характеристики на животно, на предметен или на природен обект и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.</p>
<p>КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ</p>	<p>Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача.</p> <p>Създава в устна форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства.</p> <p>Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: разказ по въображение, трансформиращ преразказ.</p> <p>Спазва книжовни езикови правила.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Фолклорен модел за света	<p>Различава основни ценности и норми на традиционната общност, свързани с опозицията свое – чуждо.</p> <p>Съпоставя отношенията между човека и традиционната общност със своя опит.</p> <p>Различава характерни особености на фолклорния модел за света.</p>	
I.1. „Господ и дяволът правят света“	<p>Разпознава жанрови характеристики на легендата „Господ и дяволът правят света“.</p> <p>Тълкува легендата „Господ и дяволът правят света“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Съпоставя библейския разказ за Началото на света и легендата „Господ и дяволът правят света“ и обяснява сходства и разлики помежду им.</p> <p>Определя в „Господ и дяволът правят света“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	
I.2. „Тримата братя и златната ябълка“	<p>Познава значението на понятието <i>вълшебна (фолклорна) приказка</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Тримата братя и златната ябълка“.</p> <p>Тълкува приказката „Тримата братя и златната ябълка“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Тримата братя и златната ябълка“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p> <p>Познава значението на понятието <i>сюжет</i>.</p> <p>Оценява завършека на приказката „Тримата братя и златната ябълка“ във връзка с нейния сюжет.</p>	<p>вълшебна (фолклорна) приказка сюжет</p>

<p>I.3. „Златното момиче“</p>	<p>Различава характерни особености на пространството и времето в приказката „Златното момиче“.</p> <p>Различава в приказните опозиционни двойки герои от приказката „Златното момиче“ различни аспекти на фолклорния образ на човека.</p> <p>Тълкува приказката „Златното момиче“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Златното момиче“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	<p>приказни опозиционни двойки герои</p>
<p>I.4. Фолклорен/традиционен календар</p>	<p>Познава значението на понятието <i>ритуал</i> и на различаването делник – празник за фолклорната общност.</p> <p>Познава основни празници от фолклорния/традиционния календар: Коледа, Великден, Гергьовден и други празници по избор на учителя.</p>	<p>ритуал</p>
<p>II. Различни разкази за човека и света</p> <p>II. 1 „Хайдути“ (Хр. Ботев)</p>	<p>Разпознава основни ценности и норми на традиционната общност и разбира тяхната трансформация в „Хайдути“.</p> <p>Различава основни герои в „Хайдути“ и тълкува постъпките им, съотнасяйки ги с основни ценности и норми на традиционната общност, както и с личния си опит.</p> <p>Разпознава образи на народната песен, изградени в „Хайдути“.</p> <p>Различава характерни особености на пространството и времето в „Хайдути“.</p>	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвижда работа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Трансформиращ преразказ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Спазва книжовни езикови правила.	трансформиращ преразказ
Разказ по въображение	Създава в устна и в писмена форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Спазва правилата на книжовния изговор, а в писмена форма – книжовни езикови правила. Поставя логическо ударение на подходящо място.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в V клас е от 102 до 120 часа. Разпределението на часовете между компонентите *Български език* и *Литература*, както и между модулите в компонента *Български език* е по преценка на преподавателите.